UKK-arkisto

Puhe Tarton yliopistossa 12.3.1964

Härra rektor

Lugupeetud ülikooli õppejõud

Üliõpilased

Sisse astudes Tartu ülikooli aulasse, mida täie õigusega võib pidada Eesti vaimse elu sümboolseks keskpunktiks, Tartu ülikooli südameks, haaras mind niisamasugune pidulik tunne nagu mul on Helsingis sisenedes Soome Kirjanduse Seltsi peosaali, mis on Soome vaimse elu harrastuste ja soome rahvatraditsiooni südameks. Nende saalide kõrvutamiseks annab tõuke see, et Soome Kirjanduse Seltsi peosaali rõdudelt vaatavad saalisolejaile alla eestlased Lydia Koidula, Anna Haava, Friedrich Reinhold Kreutzwald ja Ferdinand Johann Wiedemann. Marmorisse raiutult on seal eesti luule, rahvapärimuste- ja keeleuurimise kuulsad esindajad saanud endale nagu aukohad soomlaste südameis, kõrvuti Elias Lönnroti ja August Ahlquistiga - Kalevala ja Kalevipoeg. Sellesama saaliga on ajalooliselt seotud aastatel 1907 - 1926 (tuhat üheksasada seitse kuni tuhat üheksasada kakskümmend kuus) Soomes hoiul olnud Jakob Hurda maailmakuulsad eesti rahvaluule ja rahvapärimuste algupärased käsikirjadekogud, mis nüüd on siin Tartus Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluulekogude vanimaks põhivaraks ja mis möödunud aastakümnete jooksul rikkalikult on viljastanud eesti-soome uurimistööd.

Soome Kirjanduse Seltsi liikme ja auliikmena tahtsin nimelt kõnelda sellest ühistööst ja ühtekuuluvusest, tööst, mis on seotud mõlema rahva vaimse omapära keskseima väljendusega, eestluse ja soomluse seesmise eneseleidmisega.

On teinegi põhjus, miks tahan just siin üliõpilastele Soome Kirjanduse Seltsist rääkida. Kui nimelt see selts 1881. (tuhande kaheksasaja kaheksakümne esimesel) aastal, niisiis 83 (kaheksakümne kolme) aasta eest, Helsingis oma 50.(viiekümnendat) aastapäeva pühitses, siis saatsid Tartu ülikooli eesti üliõpilased - neid ei olnud tollal veel kuigi palju - oma esindajad pidustustele. Üliõpilane A. Mõtus pidas seal, nagu protokolliraamatud jutustavad, soome keeles suurepärase kõne, ja seltsile südamest õnne ja edu soovides rõhutas ta sõpruse mõtet. Ta soovis, et Selts ja meie rahvaste vaheline sõprus "alati võimsalt kasvaksid ja kannaksid vilja üksmeelselt ning rahu keeltel Soomemaa kasuks ja Eesti rahva eduks - auks Euroopa rahvaste silmis". Need sõnad on ikka veel värsked, kolm sugupõlve hiljem.

Kui tuletame meelde kui vähe oli tol ajal eestikeelseid üliõpilasi ja kuidas nad tsaarivõimu lämmatavas õhkkonnas ja saksa parunite tugeva surve all oleva haritlaskonna seas elasid, siis on imelik mõtelda ja teada, kui palju nad suutsid saavutada, kuidas nad oma kirjatöö ja tegevusega Eesti rahva ~~enese~~ teadvuse äratasid. Kõige raskemates oludes sündis otse rahva seast tõusnud üksikute kooli- ja ülikooliharidust saanud eestlaste jõuga uus elu, noor eestilik Eesti.

Teid, üliõpilasi ja kõrgesti haritud eestlasi on nüüd palju, väga palju, - võrreldes ajaga kolm-neli sugupõlve tagasi, ajaga 1860. (tuhande kaheksasaja kuuekümnendail) aastail, mil algas eestlaste ärkamine, mil ilmus "Kalevipoeg", mil süttisid need tuled, mis on tõstnud eesti keele andekusega haritud ilukirjanduse, teaduse ja kunsti keeleks, mis on juhatanud majanduselu uutele radadele, mis on arendanud selle kauaaegsete pärisorjade maa

tükikeseks kultuurseimat Euroopat samas väärtusklassis kui maa oli eelajaloolise ja ajaloolise aja pöördel, millest meile nii elavasti jutustavad ~~rohkearvulised~~ arvukad muinaslinnused, hiilgavad maaleiud ja Läti Henriku sama-aegne kroonika.

Teie olete erakordselt andeka Eesti rahva esindajad. Selle andekuse parimaks tunnistuseks on üliõpilaste protsentuaalne arv Eestis, mis on teatavasti suurem kui kusagil mujal Euroopa maal. Ma tean, et Eestis on kooliskäimine Nõukogude Eestis eksplosiivselt kasvanud varemate aegadega võrreldes. Vastutus, mida kandsid nood arvuliselt vähesed haritlased saja aasta eest, on nüüd teie suurte hulkade õlgadel. Teil lasub vastutus Eesti vaimse, majandusliku ja tehnilise arengu eest nüüd ja järgnevail aastail. Teie ülesandeks on teadmiste ja oskuste relvadega osa võtta selle maa loomistööst progressiivseks ja arenenud maaks, millel eesti elu ilus pitser alati saab püsima.

Eesti industrialiseerimine ja tehniline areng on viimastel aastatel hiigelsammudega edasi läinud. Mitmed uudisarviklid on olnud soomlastele huvipakkuvad, aga eriti üks ehitustööstuse-alaline leiutis, eestlase Johannes A. Hint'i oma, on Soomes tähelepanu äratanud.

Teaduse ja kunsti alal ei ole omavaheline läbikäimine olnud nii elav kui oleks soovida võinud. Teatud määral on olnud võimalik jälgida publikatsioone ja nende põhjal saada ettekujutus sellest kõrgest tasemest, mida eesti loodusteaduslik ja tehniline uurimistöö esindavad, kuid isiklikud kontaktid on olnud üsna minimaalsed.

Humanistid, eriti muinasteadlased ja rahva- ning keeleteadlased - nende hulka arvestan ka folkloristid -, kellele Eesti

on nagu vanaks kodumaaks, on olnud aktiivsemad. Arheoloogidele on Eesti tõeliseks vara-aidaks, mille väärilised on ka siinsed teadlased, keda välismaalgi kõrgelt hinnatakse. Eesti keele ja soome-ugri keelte uurimus on siin kõrgel tasemel. Arhiivimaterjalide vahetuse kaudu, mis tänu moodsatele tehnilistele vahenditele, kõigepealt mikrofilmimistehnikale, on saanud uue aluse, on olnud võimalik astuda märgatav samm edasi, mis kindlasti saab mõlemal pool teadust suuresti edendama. Siinkohal oleks eriti märkimisväärt ka uuemaegne, Nõukogude liidus arenenud antropoloogia, millel on Eestis noori andekaid esindajaid, kelle uurimistulemused on väljaspoolgi tähelepanu äratanud. See humanistlike ja loodusteaduste vahepealne teadus on viimastel aastatel Soomes jäänud tähelepanuta, mistõttu loodame uusi impulsse just Eestist, kus ka muinasaegsed lähtekohad on meile lähedasemad. Eesti lubjarikas maapind on säilitanud palju rohkem muinasinimese mälestusmärke kui Soome kivine maapind.

Ilukirjanduse ja eriti luule alal on kokkupuuted olnud kahetsusväärselt nõrgad, kuigi kummalgi vennasrahval oleks olnud ja on edaspidigi teineteisele palju head pakkuda. Soomes on - mitmel pool imetlusega - loetud näiteid Ellen Niidu ja Jaan Krossi luuletustest. Viie noore eesti luuletaja 1962. (tuhand üheksasaja kuuekümne teisel) aastal ilmunud antoloogia "Noored autorid", kus esinevad Paul-Eerik Rummo, Mats Traat ja Enn Vetemaa ning veel Arvi Siig ja Linda Ruud, on meil äratanud positiivset tähelepanu ja suuri lootusi. Mõnd neist luuletustest olen soomekeelses tõlkes lugenud. Meile jääb üle soovida parimat õnne ja edu sellele meie vaimse elu osale, mille hooleks on selle kauneim õis, ilukirjandus ja kujutavad kunstid. ~~Ülevaate kunstkäsitöö~~

Praegusel hetkel ei saa jätta mainimata - sealjuures muidugi ka teisi mitte unustades - Eesti vanema kirjanikepõlve esindajat Friedebert Tuglast. Teie tunnete tema pööretekitavat tähtsust Eesti kirjanduse proosastiili arendajana ja tõelise kirjanduskriitika loojana, ja eelkõige suure kirjanikuna. Meile, soomlastele, on ta tuntud mitte ainult kui suur kirjanik, vaid ka kui silmapaistev tõlkija; tema sulest on tulnud Aleksis Kivi "Seitsme venna" tõlge. Aga peale selle on kirjandusajalooline uurimus veel esile toonud, et Friedebert Tuglas on olnud õppemeistriks ka soome esseistidele ja kirjanduskriitikuile. Selles mõttes olid tema pagulusaastad Helsingis 1905. (tuhande üheksasaja viienda) aasta revolutsiooni järel äsjamainitud kirjandusliikidele põhjapaneva tähtsusega. Meie ühistöö on alati osutunud mõlemale kasulikuks. - Ülevaate kunstkäsitöö

UKK-arkisto

Herra Rehtori

Arvoisat yliopiston opettajat,

Ylioppilaat

Astuessani tähän saliin (Vieraillessani Tarton yliopiston juhlasalissa), jota syystä voidaan pitää Viron henkisen elämän symbolisena keskipisteenä, Tarton yliopiston sydämenä, minut valtasi sama kunnioittavan juhlallinen tunne kuin saapessani Helsingissä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasaliin, joka on suomalaisen hengenviljelyn ja suomalaisen kansanperinteen sydän. Tämä rinnastus johtuu erityisesti siitä, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalissa korokkeilta katselevat kävijää virolaiset Lydia Koidula, Anna Haava, Fr. R. Kreutzwald ja F.J. Wiedemann. Viron runouden, kansanperinteen ja kielen tutkimuksen kuuluisat edustajat ovat sielä ikään kuin suomalaisten sydämissä saaneet marmoriin veistetynä kunniapaikat, vierellään Elias Lönnrot ja August Ahlquist - Kalevala ja Kalevipoeg. Saman salin yhteydessä oli vuosina 1907-1926 talletettuina Jakob Hurtin maailmankuulut virolaisen kansanrunouden ja kansanperinteen alkuperäiset käsikirjoituskokoelmat, jotka nyt täällä Tartossa muodostavat Eesti Kirjandusmuuseumin kansanperinnekokoelmien vanhimman rungon ja jotka kuluneiden vuosikymmenten aikana ovat hedelmöittäneet mitä runsaimmin virolais-suomalaista tutkimustyötä.

Kun olen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsen ja kunniajäsen, niin olen halunnut mainita tästä yhteistyöstä ja yhteenkuuluvuudesta, siis työstä, joka liittyy molempien kansojen henkisen omaleimaisuuden keskeisimpään ilmentämiseen, virolaisuuden ja suomalaisuuden sisäiseen löytämiseen.

Toinenkin syy minulla on puhua juuri täällä ylioppilaille Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran johdosta. Kun näet mainittu seura 1881, siis 83 vuotta sitten, vietti 50-vuotisjuhlaansa Helsingissä, niin lähettivät Tarton yliopiston virolaiset yli oppilaat - heitä ei ollut silloin kovinkaan monta - edustajan juhlaan. Siellä ylioppilas A. Mõtus piti suomeksi loistavan puheen, kuten pöytäkirjat kertovat, ja toivottaessaan Seurall sydämestään onnea ja menestystä hän alleviivasi ystävyyden merkitystä. Hän toivoi, että Seura ja kansojemme ystävyys "alati voimakkaasti kasvaisi ja kantaisi hedelmiä yksimielisesti ja rauhan kielellä Suomenmaan hyödyksi ja Viron kansan edistykseksi - kunniaksi Euroopan kansojen silmissä". Nämä sanat pätevät yhä vielä tuoreina, kolme miespolvea myöhemmin.

Kun muistamme, miten vähän tuolloin oli vironkielisiä ylioppilaita ja miten he elivät tsaarivallan tukahduttavassa ilmapiirissä ja saksalaisten paroonien ~~porvarien~~ ankarasti painostamass sivistyneistön parissa, niin on ihmeellistä ajatella ja tietää, miten paljon he saivat aikaan, miten he kirjoituksillaan ja toiminnallaan nostivat tietoisuuteen Viron kansan. Olosuhteet olivat mitä vaikeimmat, mutta suoraan kansan parista harvojen koulu- ja yliopistosivistyksen saaneiden virolaisten toimin syntyi uusi elämä, nuori virolainen Viro.

Nyt teitä, ylioppilaita ja korkeasti oppineita virolaisia on paljon, hyvin paljon, kun ajattelemme aikaa kolme neljä miespolvea sitten, aikaa 1860-luvulla, jolloin virolaisten herääminen alkoi, jolloin ilmestyi Kalevipoeg, jolloin syttyivät ne tulet, jotka ovat nostaneet viron kielen etevästi viljellyksi kaunokirjallisuuden, tieteen ja taiteen kieleksi,

jotka ovat vieneet talouselämän uusille urille, jotka ovat k hittäneet tästä pitkäaikaisesta maaorjien maasta kappaleen sivistyneintä Eurooppaa samaan arvoluokkaan, jota maa oli esihistoriallisen ja historiallisen ajan taitteessa, mistä lukuisat muinaislinnat, loistavat löydöt ja Lätin Henrikin samanaikainen kronikka niin elävästi meille kertovat.

Te edustatte aitoa lahjakasta (andekas) Viron kansaa. Pätevänä todisteena tästä lahjakkuudesta on se, että Virossa ylioppil: den prosentuaalinen lukumäärä on tiettävästi suurempi kuin missään toisessa maassa Euroopassa. Tiedän, että Virossa koulunkäynti Neuvosto-Eestissä on räjähdysmäisesti lisääntynyt entiseen verrattuna. Nyt teidän taajojen joukkojen hartioilla on se vastuu, mitä nuo harvalukuiset kansalaiset sata vuotta sitten kantoivat. Te vastaatte Viron henkisestä, taloudellisesta ja teknillisestä kehityksestä nyt ja tulevina vuosina. Teidän on tiedon ja taidon asein, ystävyyden ja rauhan hengessä ~~ja "rauhan kielellä", kuten ylioppilas Mõtus Helsingissä sanoi jo 83 vuotta sitten~~, oltava luomassa tätä maata edistyneeksi ja kehittyneeksi maaksi, jossa kaunis virolainen elämänleima tulee aina jatkumaan.

Viron teollistuminen ja teknillinen kehitys on viime vuosi kulkenus jättiläisaskelin eteenpäin. Suomalaisten mielenkiinnon kohteena ovat olleet monet uutuudet, mutta erityisesti eräs keksintö rakennusaineteollisuuden alalla, jonka on tehny virolainen Johannes A. Hint, on ollut suomalaisten huomion kohteena.

Keskinäinen kanssakäyminen tieteen ja taiteen alalla ei ol ollut niin vilkasta, kuin olisi toivottavaa. Jossain määrin

on voitu seurata julkaisuja ja saada niistä käsitys siitä korkeasta tasosta, mitä virolainen luonnontieteellinen ja te nillinen tutkimus edustaa, mutta henkilökohtainen kosketus lienee ollut aivan minimaalista.

Humanistit, erityisesti muinaistutkijat sekä kansa- ja ki tieteilijät - luen heihin myös folkloristit -, joille Viro muodostaa ikään kuin vanhan kotimaan, ovat olleet aktiivisim Arkeologeille Viro on todellinen aarreaitta ja myös tutkijat täällä ovat sen arvoisia ja laajasti ulkomailla arvostettuja. Viron kielen ja suomalais-ugrilaisten kielten tutkimus on tä korkealla tasolla. Arkistoaineksen vaihdon avulla, mihin nyky aikaiset teknilliset välineet, nimittäin mikrofilmaus, ovat luoneet uuden pohjan, on jo voitu ottaa huomattava askel etee päin, mikä varmaan tulee suuresti edistämään tutkimusta molem milla tahoilla. Erityisesti tässä yhteydessä on mainittava nykyaikainen Neuvostoliitossa kehitetty antropologia, jolla Virossa on nuoria eteviä edustajia, joiden tutkimukset ovat herättäneet huomiota ulompanakin. Suomessa tämä humanistisen ja luonnontieteellisen tutkimuksen välillä oleva tiede on jäänyt viime vuosina vaille huomiota, joten toivoisimme uusia virikkeitä nimenomaan Virosta, jossa muinaiset lähtökohdat ova meitä lähimpänä. Kalkkipitoinen Viron maaperä on säilyttänyt muinaisihmisestä paljon enemmän muistomerkkejä kuin Suomen karu maaperä.

Kaunokirjallisuuden ja varsinaisen runouden alalla kosketuk set ovat olleet valitettavan heikot, vaikka kummallakin veljes kansalla olisi ollut ja edelleen on paljon hyvää toisilleen tarjottavana. Suomessa on saatu lukea - monella taholla ihas-

tusta herättäen - otteita Ellen Niitun (Niit) ja Jaan Krossi runoista. Myönteistä huomiota ja suuria ~~xxxxxxx~~ odotuksia on meillä herättänyt viiden nuoren virolaisrunoilijan antologia "Noored autorid" vuodelta 1962, jossa mukana ovat Paul-Eerik Rummo, Mats Traat ja Enn Vetemaa sekä lisäksi Arvi Siig ja Linda Ruud. Jonkin näistä runoista olen lukenut suomeksikin käännettynä. Meidän on toivotettava parhainta onnea ja menestystä sille osalle henkistä elämäämme, joka vaalii sen kaunei ta kukkaa, kaunokirjallisuutta ja kuvaamataiteita. - Taideteollisuudesta ja kirjamaailman tuotteista olemme saaneet yle katsauksen Eesti NSV:n taholta järjestetyissä edustavissa näy telyissä Helsingissä, mutta niistäkin on ehtinyt kulua jo use ta vuosia.

Viimeisenä mainitsen urheilun. Se on ala, jossa on päästy ensimmäisenä yhteistyön alkuun ja jossa myös on päästy pisimmälle. Monta tasaveroista maaottelua yleisurheilussa, uinniss eri lajeineen, jalka- ja koripallossa on tähän mennessä suori tettu. Täällä minulla on ilo tutustua urheileviin ylioppilaisiin ja uusiin urheilukeskuksiin, joiden näkemisestä odotan paljon. Olen aktiiviurheilijana ollut mukana kilpailemassa Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan edustajana mm. Tarton yliopiston ylioppilaskunnan edustajia vastaan. Omasta puolestani toivon, että nämäkin riemukkaat ylioppilaskilpailut voitaisiin vielä herättää henkiin.

Toivon teille, rakkaat virolaiset ylioppilaat, parhainta menestystä opinnoissanne ja kansanne palveluksessa, eteenpäinvievän kehityksen tiellä inhimillisen kulttuurin hyväksi, ystävyyden ja rauhan kielellä, kuten ylioppilas Mõtus sanoi.

9 Tällä hetkellä en voi olla mainitsematta - muita unohtamattavanhemman Viron kirjailijapolven edustajaa Friedebert Tuglasia. Te tunnette hänen käänteentekevän merkityksensä Viron kirjallisuuden proosatyylin kehittäjänä ja varsinaisena kirjallisuuskritiikin luojana ja ennen kaikkea suurena kirjailijana. Me suomalaiset tunnemme hänet paitsi suurena kirjailijana myös erinomaisena kääntäjänä; hänen kynästään on Aleksis Kiven/ Seitsemän veljeksen tulkinta. Mutta kirjallisuudenhistoriallineh tutkimus on lisäksi paljastanut Friedebert Tuglasin suuren merkityksen suomalaisen essee- ja kirjallisuuskritiikin oppimestarina Suomessa. Tässä suhteessa hänen pakolaisvuotensa Helsingissä vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen ovat olleet Suomen juuri mainitsemalleni kirjallisuuden lajille perustavan tärkeät. [illegible]
[illegible] aina [illegible].